

De staking bij de Firma J. H. Schippers.

Na vijf maanden tevergeefs getracht te hebben onze zaak te gronde te richten, waartoe de meest onfaire middelen niet geschuwd werden, wenden de typografen-organisaties zich thans in een pamflet, hetwelk wij hieronder in zijn geheel afdrucken, tot het publiek van Nijmegen om dit te bewegen, geen drukwerkers meer bij onze Firma te nemen.

L. S.

Het kan U bekend zijn, dat het uit 7 personen bestaande personeel in staking is. De oorzaak hiervan is, dat de firma SCHIPPERS na meer jaren ontslag en zich onttrok aan het personeel, zoolvel in vaststelling van arbeidsvoorwaarden.

WAAROM WORDT TEGEN DRUKKERIJ J. H. SCHIPPERS STRIJD GEVOERD?

Dat is een vraag, waarop het publiek te Nijmegen wel eens een duidelijk antwoord wil ontvangen. Wij zullen U even inlichten.

Vóór het behoud van de tevredenheid en de rust in het geheele bedrijf.

Er is een tijd geweest, dat het drukkersbedrijf op een laag peil stond. Dat was de tijd, nu ongeveer 15 à 20 jaar geleden, dat patroons en arbeiders elkander op de heftigste wijze bestreden, in plaats van samen den bloei van het bedrijf te bevorderen. Nooit was de patroon zeker van de voor hem zoo noodige bedrijfsrust. Ieder oogenblik dreigden moeilijkheden met het personeel over loon en arbeidstijd.

De collectieve arbeidsovereenkomst heeft daaraan een einde gemaakt. Nu reeds gedurende 13 jaar heerscht orde en rust in het bedrijf, waarin 1400 patroons en ongeveer 13000 arbeiders hun brood verdienen. De loonen zijn zoo, dat het gezin er van kan komen; de arbeidstijd is niet overmatig; bij ziekte wordt het gezin van den arbeider voor ondergang bewaard; eene regeling is in voorbereiding dat oude arbeiders, die 40, 50 jaar lang hun beste krachten hebben gegeven, op hun ouden dag niet broodeloos worden gemaakt; er blijven zelfs voor den arbeider ieder jaar 6 vacantedagen over, waarop hij met vrouw en kinderen eens van de heerlijke natuur kan genieten.

Aan deze collectieve arbeidsovereenkomst nu tracht drukkerij SCHIPPERS zich te onttrekken.

De ervaring leert, wat dat straks zal beteekenen. Want van alle drukkerijen, die buiten de collectieve arbeidsovereenkomst staan, is er bijna geen enkele, die er behoorlijke arbeidsvoorwaarden op nahoudt. — Daarom wordt deze strijd gevoerd.

Vóór het behoud van goed vakonderwijs aan jeugdige typografen.

Wij zouden nog heel wat andere onderwerpen kunnen noemen, die de organisatie afdoende heeft geregeld. Een daarvan zij hier nog vermeld.

In het bedrijf is voor jeugdige typografen, die op omstreeks 14-jarigen leeftijd in het bedrijf komen, een voortreffelijke opleiding geschapen. Honderden en nog eens honderden jongelieden in geheel Nederland profiteeren daarvan. Zoowel in de werkplaats als op de vakschool wordt al het mogelijke gedaan om bekwame typografen te kweeken. Door deskundigen wordt deze regeling algemeen geprezen. Terwijl b.v. in het metaalbedrijf en in het meubelmakersbedrijf gebrek aan geschoolde arbeiders bestaat, hebben de organisaties in de Typografie tijdig maatregelen genomen dit te voorkomen en daarvoor zonder financieelen steun van het Rijk, jaarlijks duizenden uitgegeven.

Aan deze Leerlingen-Regeling tracht drukkerij SCHIPPERS zich te onttrekken.

Daarom wordt strijd gevoerd.

ZOO LAAG MOGELIJKE PRIJZEN.

Drukkerij SCHIPPERS tracht het publiek duidelijk te maken, dat zij uit de organisatie is getreden, omdat deze zulke hoge drukprijzen voorschrijft. Blijkbaar denkt zij op die manier klanten

Vakbondsarchieven van SVAN naar RAN

Vakbondshistorische archieven in het Regionaal Archief Nijmegen

Weinig steden beschikken over zoveel historisch archiefmateriaal van de lokale en regionale vakbeweging als Nijmegen. Dit is vooral te danken aan de vakbondsman Geer Aalders (1931-1998),¹ die in 1979 begon met het aanleggen van een collectie die uitgroeide tot het Vakbondshistorisch Archief. Dit archief was sinds 1984 voor het publiek raadpleegbaar in de Burghardt van den Berghstraat en is in 1989 onder beheer gekomen van de Stichting Vakbondshistorisch Archief Nijmegen en omstreken (SVAN).² In 2012 schonk de SVAN deze archiefcollectie aan het Regionaal Archief Nijmegen (RAN), dat de archieven van nieuwe toegangen heeft voorzien, die men kan raadplegen via de digitale studiezaal (nijmegen.nl/studiezaal). Sinds kort kunnen belangstellenden de fysieke stukken van de 133 vakbondsarchieven en -archieffjes uit stad en streek op de studiezaal van het RAN inzien. Een mooie aanleiding om eens stil te staan bij de vroege jaren van de vakbeweging in Nijmegen en omstreken aan de hand van stukken die illustreren hoe uiteenlopend het archiefmateriaal is waarmee de SVAN het RAN heeft verrijkt.

De eerste vakbond die in Nijmegen een afdeling opzette was de Algemeene Nederlandsche Typografenbond (ANTB) in 1891.³ De bond bestond sinds 1866 en had al in 1867 vruchteloos geprobeerd in de Waalstad voet aan de grond te krijgen. In de daarop volgende vijfentwintig jaar was in Nijmegen een bloeiende grafische industrie ontstaan, met bedrijven als Langendam & Co in de Grotestraat, F.E. MacDonald in de Broerstraat en H.C.A. Thieme in de Van Goorstraat. Het was geen toeval dat de grafische arbeiders zich als eersten organiseerden; zij beschikten immers rechtstreeks over de drukmiddelen die nodig waren voor het verspreiden van ideeën en het oproepen tot acties. Daarnaast vereiste hun vak een gedegen opleiding en voortdurende bijscholing; een kostbare en tijdrovende aangelegenheid, die naast het reguliere werk gedaan moest worden. Dergelijke zaken werden daarom ook geregeld in de cao's die de ANTB en de latere confessionele grafische vakbonden afsloten met de werkgeversorganisaties, destijds ook patroonsbonden genoemd. Soms liet een werkgever zich ertoe verleiden uit een patroonsbond te stappen om niet langer gebonden te zijn aan zo'n cao. Toen de firma J.H. Schippers, gevestigd in de Van Goorstraat, hier in 1926 toe overging, resulteerde dat prompt in een staking.⁴ Tussen de directie van het bedrijf en de grafische bonden kwam een felle pamflettenstrijd op gang. Feitelijk drongen de

1 M. ALOFS en B. REINALDA, 'Geer Aalders 1931-1998, Vakbondsman en Initiator van het Vakbondshistorisch Archief Nijmegen en Omstreken', in: J.A.E. Kuys e.a. (red.), *Biografisch Woordenboek Gelderland. Bekende en onbekende mannen en vrouwen uit de Gelderse geschiedenis*, deel 4, Hilversum 2004, p. 11-13.

2 M. ALOFS en G. KUIJPERS, *De vakbeweging bewaart. Tien jaar Stichting Vakbondshistorisch Archief Nijmegen en omstreken*, Nijmegen 1989.

3 B. REINALDA, 'Voorgeschiedenis en ontstaan van de Nijmeegse vakbeweging', in: B. Reinalda (red.), *De vroege jaren van de Nijmeegse vakbeweging*, Nijmegen 1983, p. 33-55; M. ALOFS, *100 jaar grafische vakbeweging in Nijmegen*, Nijmegen 1991, p. 9-30.

4 ALOFS, *100 jaar grafische vakbeweging*, p. 36-38.

Pamfletten uitgegeven naar aanleiding van de staking bij de firma J.H. Schippers, 1926-1927. Op het voorste pamflet verwoordden de bonden hun eisen, op het achterste diende Schippers hun van repliek. Bron: RAN, Archief Nederlands Verbond van Vakverenigingen, afdeling Nijmegen 1921-1981, voorl. inv.nr. 45.

grafische vakbonden er landelijk vanaf 1914, in Nijmegen zelfs al vanaf 1912, op aan dat alle drukkers zich aansloten bij een patroonsbond en alleen nog vakbondsleden in dienst zouden nemen. Verplicht lidmaatschap, voor zowel de werkgevers als de werknemers, leek hun de beste waarborg voor de naleving van afgesloten cao's.

De ANTB en andere 'algemene' vakbonden, die zichzelf gezamenlijk aanduiden als de moderne arbeidersbeweging, waren neutraal, wat inhield dat zij niet gebonden waren aan een confessionele levensovertuiging. Dit betekende dat zij in Nijmegen, waar het merendeel van de arbeiders katholiek was, slechts moeizaam aanhang vonden, omdat de katholieke geestelijkheid, die een groot gezag over haar kudde kon laten gelden, sterk gekant was tegen neutrale verenigingen.⁵ De mogelijkheden die katholieke arbeiders hadden om in eigen kring vakorganisaties op te zetten waren tot het einde van de negentiende eeuw beperkt. Pas rond 1900 gingen de Nederlandse bisschoppen schoorvoetend akkoord met de oprichting van landelijke katholieke vakbonden.⁶ In Nijmegen kreeg daardoor de ene na de andere categorie van katholieke arbeiders de gelegenheid zich te organiseren door een plaatselijke vakbondsafdeling op te zetten: de typografen in 1899, de metaalarbeiders in 1905, de houtbewerkers in 1907, de handels- en kantoorbedienden in 1908, de textielarbeiders in 1910 enzovoort. De katholieke arbeidersbeweging stelde haar bestaansrecht op de encycliek *Rerum Novarum*, die in 1891 door paus Leo XIII (r. 1878-1903) was uitgevaardigd. Deze encycliek riep katholieke arbeiders op zich te organiseren, onder andere om zich te wapenen tegen het socialisme, de politieke stroming waaraan de moderne arbeidersbeweging was gelieerd. Katholieken en modernen waren echter ondanks hun ideologische vijandschap pragmatisch genoeg om, als zij het nodig

5 M. ALOFS, *Steen voor steen. Geïllustreerde geschiedenis van de vooroorlogse bouw- en houtbonden in Nijmegen*, Nijmegen 1985, p. 13-17.

6 J. ROES, 'Katholieke arbeidersbeweging in historische banen. Inleidende beschouwingen over achtergronden, fasen en aspecten', in: J. Bank e.a., *Katholieke Arbeidersbeweging, deel 1: Studies over KAB en NKV in de economische en politieke ontwikkeling van Nederland na 1945*, Baarn 1985, p. 15-77.

Ontwerp Collectief Arbeidscontract voor de
Bouwbedrijven te Nijmegen. - Bepalingen

- 1de Bestrijding van aangenomen of stukwerk.
- 2de Werktijd & bepaling tot hoogstens 66 uur per week
- 3de Wanneer door omstandigheden langer dan elf uur per dag wordt gewerkt zal voor elk uur 25 % verhoging betaald worden tenzij overwerk is in belang en na keuze der werklieden.
- 4de Voor werken op Zon of algemeene erkende Christelijke feestdagen zal het uurloon verdubbeld worden.
- 5de Opzegging van werktijd zal geschieden met zeven dagen wederzijdsch.
- 6de Zoo het een der partijen wenschelijk voorkomt een proeftijd aan te gaan zal zulks naar onderling goedvinden geregeld worden.
- 7de Bovenstaande bepalingen zijn geldig voor alle werklieden die den leeftijd van 23 jaar hebben bereikt, en bekwaam in hun vak zijn, tenzij zedeler aanmerking zijn hiervoor af te wijken.
- 8de Deze overeenkomst zal in werking treden, onmiddellijk na vaststelling door beide partijen, ende ren tot 1 Januari 1909.
- 9de Indien niet minstens 3 maanden voor het eindigen van dit contract door een der partijen wordt opgezegd, zal worden beschouwd, deze overeenkomst weder met een jaar te zijn verlengd.
- 10de Het uurloon zal met ~~tot~~ 1908 worden vastgesteld a.v.

voor een Timmerman op 20 ct	voor een Schilder op 19 ct
„ „ „ „ „ 20. „	„ „ „ „ „ 20. „
„ „ „ „ „ 20. „	„ „ „ „ „ 20. „
„ „ „ „ „ 21. „	„ „ „ „ „ 21. „
- 11de Wanneer bij invoering der arbeidswet blijkt, bepalingen moeten worden gewijzigd of aangevuld, zal zulks door partijen geschieden.

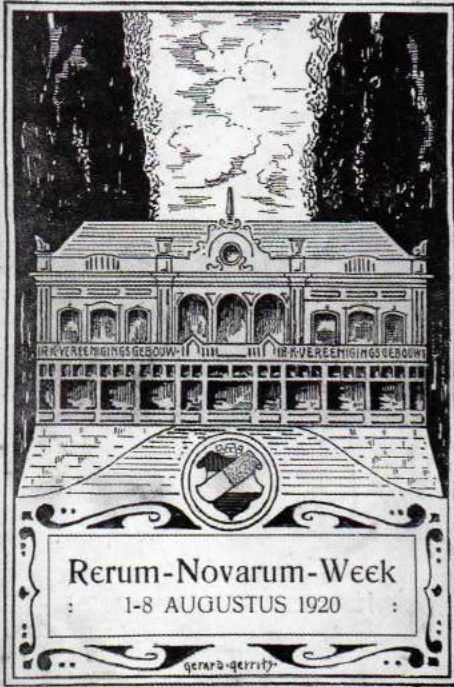
*Alles aangenomen den 9-1-07 in het hotel in gecon-
binde vergadering van bestuursleden van alle vakken
in de Bouwbedrijven te Nijmegen*

achtten, gezamenlijk tegen de werkgevers op te trekken. Zo kwamen op 9 januari 1907 de 'bestuursleden van alle vakken in de Bouwbedrijven te Nijmegen' in Hotel Metropole aan de Lange Burchtstraat bijeen om een concept op te stellen van een 'Collectief Arbeidscontract'. Landelijke cao's waren tot aan de Eerste Wereldoorlog ongebruikelijk, hetgeen lokale afdelingen de ruimte gaf zelfstandig hun beleid te bepalen. Vakbondsmacht was lokale macht.

Rerum Novarum bracht katholiek Nederland naast vakbonden, die opkwamen voor de stoffelijke noden van hun leden, ook standsorganisaties, verenigingen gericht op de bewaking en de versterking van het geestelijk en zedelijk peil van de katholieke arbeider. Nijmegen kende sinds 1894

SVAN
Z.01

PROGRAMMA

DRUKKERIJ DE GELDERLANDER - NIJMEGEN

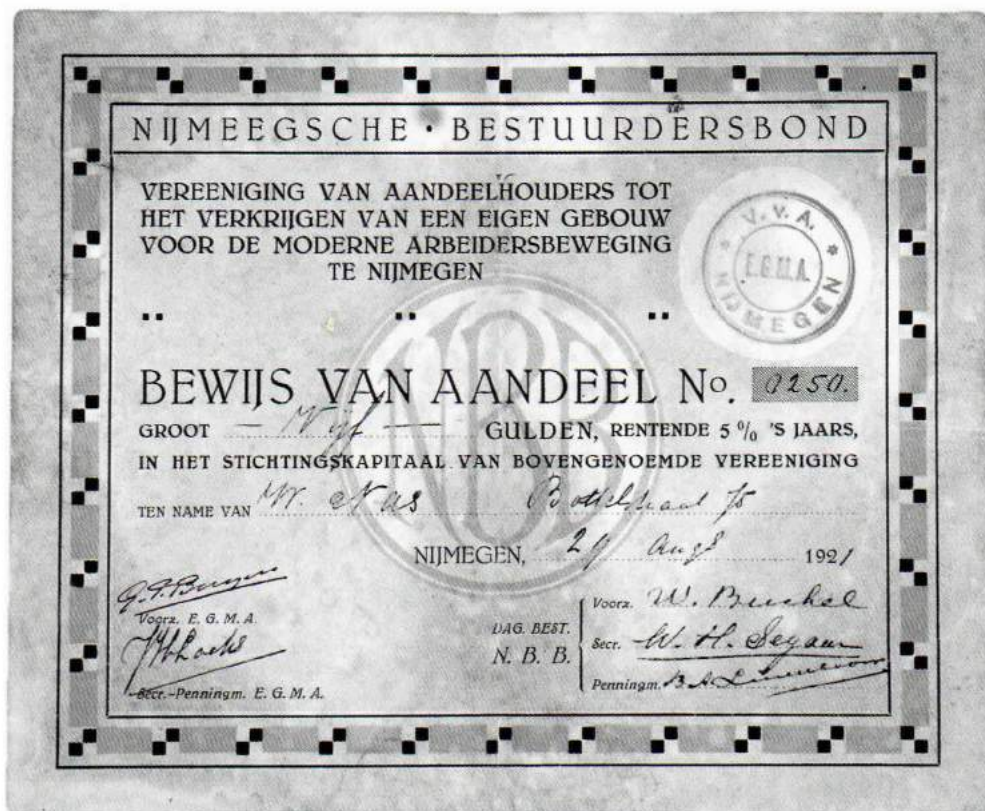
de 'R.K. Volksbond onder patronaat van den H. Stephanus', die niet alleen onder bescherming van de voornoemde heilige stond, maar ook onder die van de machtige zeepfabrikant Pierre Dobbemann (1862-1934).⁷ Diens invloed, aanvankelijk aanzienlijk, slonk echter naarmate de Volksbond verder ingebed raakte in diocesane en landelijke koepelorganisaties. De bond werd in 1903 lid, en *de facto* een afdeling, van de Diocesane Werkliedenbond 's-Hertogenbosch. De Nederlandse bisschoppen stuurden erop aan dat de katholieke vakbonden vervlochten raakten met de standsorganisaties. Zij deden dit door de vakbondsleden in 1916 te verplichten tevens lid te worden van een standsorganisatie. Het resultaat van hun bemoeienis was de oprichting van het R.K. Werkliedenverbond (RKWV) in 1925. Bij deze centrale sloten zowel de vakbonden als de vijf diocesane standsorganisaties, waaronder die van het bisdom 's-Hertogenbosch, zich aan. De Nijmeegse Volksbond - in 1916 officieel omgedoopt tot R.K. Werkliedenvereniging 'St. Stephanus', maar de oude naam bleef in zwang - functioneerde vanaf

1925 als afdeling van het RKWV. Zijn taken waren zowel het ondersteunen van de vakbondsafdelingen bij hun werk als het geestelijk verheffen van de katholieke arbeider. Het voornaamste middel bij het uitvoeren van deze taken was het R.K. Vereenigingsgebouw, de voormalige sociëteit Burgerlust bij het Valkhof, die reeds in 1920 door de Volksbond was aangekocht.⁸ Eén van de eerste activiteiten die de bond er organiseerde was de Rerum-Novarum-Week in augustus 1920. Een gestileerde weergave van het juist verworven gebouw prijkte op het programmaboekje.

De modernen hadden, zo goed als de katholieken, behoefte aan een koepel boven hun vakbonden. Op 1 januari 1906 had een aantal algemene vakbonden daarom samen met de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) opgericht. Dat landelijke initiatief kreeg in Nijmegen in maart van hetzelfde jaar navolging in de gedaante van de Nijmeegsche Bestuurders-

7 REINALDA, 'Voorgeschiedenis en ontstaan', p. 48-53.

8 REINALDA, 'Voorgeschiedenis en ontstaan', p. 53-54.

Het voormalige Eigen Gebouw Moderne Arbeidersbeweging (E.G.M.A.) aan de Berg en Dalseweg met links de pastorie van de Maria Geboortekerk, 2017. Foto: A. Caspers.

Aandeel van vijf gulden van de 'Vereeniging van aandeelhouders tot het verkrijgen van een eigen gebouw voor de moderne arbeidersbeweging in Nijmegen', uitgegeven door de NBB aan W. Nas uit de Bottelstraat, 1921. Bron: RAN, Archief Nederlands Verbond van Vakverenigingen, afdeling Nijmegen 1921-1981, voorl. inv.nr. 36.

Arch. O. K. terug bij Erkenn

NIJMEEGSCHE BESTUURDERSBOND.

Op de hooge, hooge daken,
Rijdt St. Nicolaas met zijn knecht,
Wil je weten lieve kind'ren,
Wat hij tot zijn knechtje zegt:
„Kijk eens even, beste-Piet!
„Of 'ook stoutte kind'ren ziet.“ } *bis.*

Pieter gluurt door ied'ren schoorsteen
En hij noemt den goeden Sint,
Die geduldig zit te wachten,
Ieder ongehoorzaam-kind.
Alles ziet die slimme Piet,
Zich vergissen kan hij niet. } *bis.*

St. Nicolaas-Kinderfeest

op ZONDAG 5 DECEMBER '26, des middags HALF DRIE,
in de groote zaal Concertgebouw „DE VEREENIGING“,
met medewerking van D. I. N. D. U. A., „Onze Kracht" en de A. J. C.

PROGRAMMA:

1. OPENING VAN HET FEEST door den Voorzitter.
2. **Bijde Intocht van St. Nicolaas met zijn beide knechts.**
3. Uitdeeling van versnaperingen door St. Nicolaas.
4. MARSCH Muziekvereniging „O. K."
5. „DE WONDERKAPPER". Zang, spel en dans A. J. C.
6. MARSCH Muziekvereniging „O. K."
7. Uitdeeling van versnaperingen en rondtocht van St. Nicolaas.
8. „OUWE HEIN BIJ DE ZIGEUNERS!"
Vroolijk spel in één bedrijf door WULLUM.
1e tafereel: Waar blijft de autobus? 4e tafereel: Dansende Zigeunertjes.
2e " " Zigeuners!!! 5e " " De muzikale Clown.
3e " " De waarzegger. 6e " " Ouwe Hein met de beer.
7e tafereel: DOORLOOPEN!
9. Uitdeeling van versnaperingen en rondtocht van Pieterbaas.
10. **ARTISTENREVUE!** Groote Spectakelscene. D.I.N.D.U.A.
11. Tractatie.
12. „KRULLE MIE!" Zang en dans A. J. C.
17. MARSCH Muziekvereniging „O. K."
14. Uitdeeling van de door St. Nicolaas medegebrachte Cadeaux uit Spanje.

OPENING DER ZAAL 2 uur.

Beleefd doch dringend verzoek om NIET TE ROOKEN.

Met kinderen van werklooze ouders heeft één geleider toegang tegen betaling der sted. bel.
BEWIJS VAN TOEGANG voor geleiders en belangstellenden à f 0,30 plus sted. bel.
verrijgbaar bij: L. W. BOSSE, Berg en Dalsweg 36; A. J. BEMER, Sigarenzaken,
Willemsweg 228; H. SPANSIER, Kanaalstraat 45; B. A. LINDEBOOM, Demmer v. P. de
veldweg 32; A. VAN BEROGVOORT, Rozenstraat 2a en voor zoover voortz.
's middags aan de zaal.

EINDE omstreeks 6 uur.

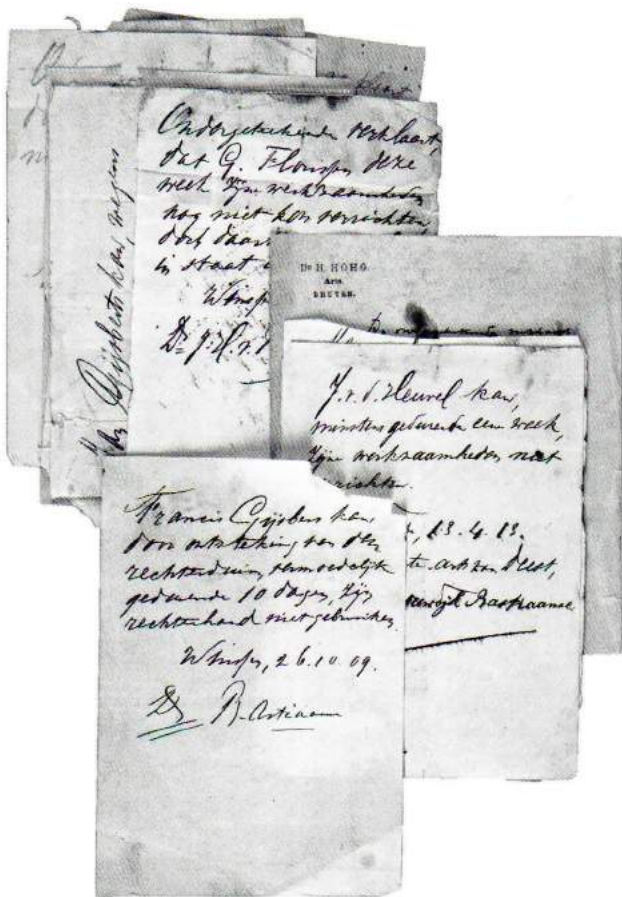
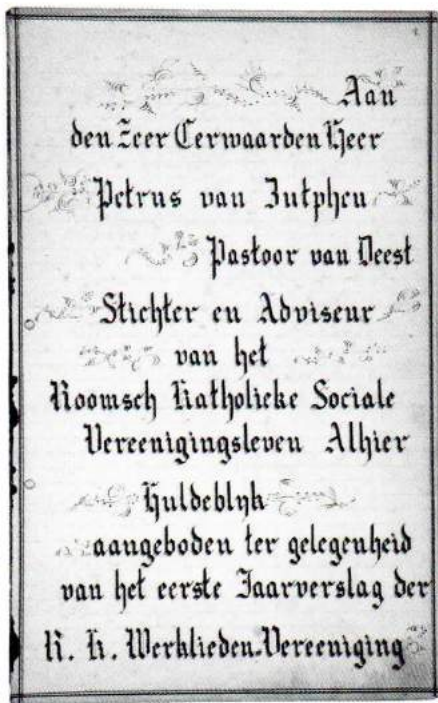
bond (NBB), een overlegorgaan voor de besturen van vakbondsafdelingen.⁹ De NBB spande zich in om een eigen gebouw te verwerven, maar deze zoektocht verliep moeizaam door katholieke tegenwerking. Pas in 1921 kon er aan de Berg en Dalseweg, nota bene op een steenworp afstand van de Maria Geboortekerker, een pand worden verworven. De aankoop werd mede bekostigd door de uitgifte van aandelen.¹⁰ Het 'Eigen Gebouw Moderne Arbeidersbeweging' - ofwel E.G.M.A. - was overigens niet groot genoeg voor alle activiteiten. Voor het St. Nicolaas-Kinderfeest, een jaarlijks terugkerend evenement dat de NBB aanbood aan de kinderen van zijn leden, week de bond uit naar concertgebouw De Vereeniging. Het programma bestond grotendeels uit acts verzorgd door verenigingen die gelieerd waren aan de moderne arbeidersbeweging, zoals toneelvereniging D.I.N.D.U.A. (Door Inspanning Nuttig, Door Uitspanning Aangenaam), muziekvereniging 'Onze Kracht' en de Arbeiders Jeugd Centrale (AJC).

In het Land van Maas en Waal, waar de bevolking in de vroege twintigste eeuw vrijwel homogeen katholiek was, kwam de moderne arbeidersbeweging niet van de grond en de katholieke arbeidersbeweging aanzienlijk trager dan in Nijmegen,

wellicht omdat in de ogen van de lokale geestelijkheid iedere urgentie ontbrak. Het eerste dorp met een katholieke werkliedenvereniging, en lange tijd ook het enige, was vanaf 1896 Druten, dat dankzij zijn scheepswerven en steenfabrieken was uitgegroeid tot het industriële centrum van de streek. Tien jaar later, in 1906, volgde het naburige Deest met de R.K. Werkliedenvereniging 'St. Jozef'. Afgaande op de prachtig gekaligrafeerde woorden van haar eerste jaarverslag, dankte de vereniging haar bestaan aan pastoor Petrus van Zutphen (1853-1919), maar diens rol lijkt zich beperkt te hebben tot een herderlijke goedkeuring. Bepalender

9 REINALDA, 'Voorgeschiedenis en ontstaan', p. 41-44.

10 REINALDA, 'Voorgeschiedenis en ontstaan', p. 53-55.

Voorblad van het eerste jaarverslag van de R.K. Werkliedenvereniging "St. Jozef" te Deest, 1907. Secretaris Van der Wielen liet het jaarverslag in viervoud opstellen bij een kantoorboekhandel in Druten. Eén exemplaar was bestemd voor de bisschop, één voor pastoor Van Zutphen en één voor de voorzitter. Het getoonde exemplaar hield Van der Wielen zelf. Bron: RAN, Archief R.K. Werkliedenvereniging St. Jozef te Deest 1906-1919, voorl. inv.nr. 8.

Doktersbriefjes ingediend bij de ziekenkas van 'St. Jozef', 1906-1913. Bron: RAN, Archief R.K. Werkliedenvereniging St. Jozef te Deest 1906-1919, voorl. inv.nr. 4.

waren 'president' Petrus van Dinteren (1859-1945) en eerste secretaris Johannes van der Wielen (1880-1946), die hun posities jaren achtereen bekleedden. De vereniging had een toneelafdeling, 'Vriendenkring', maar haar aantrekkingskracht was vooral gelegen in de ziekenkas onder haar beheer. Zieke leden mochten, als ze elders niet terecht konden, hierop een beroep doen. Het doktersbriefje dat zij daarvoor nodig hadden werd kosteloos uitgeschreven door Jan Hendrik van Bouwdijk Bastiaanse (1851-1933), huisarts te Winssen.

De archieven waaruit de hier getoonde stukken afkomstig zijn, geven gezamenlijk een helder beeld van de ontwikkeling van de vakbeweging in de twintigste eeuw in en om Nijmegen. Ze zijn nu in het RAN voor iedereen toegankelijk conform de wensen van de stichting die ze bijeengebracht heeft, de SVAN.